

Словенска терминологија данас

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

SCIENTIFIC MEETINGS

Volume CLXVII

DEPARTMENT OF LANGUAGE AND LITERATURE

Book 28

SLAVONIC TERMINOLOGY TODAY

Accepted at the 5th meeting of the Department of Language and Literature
of 30th May, 2017, on the basis of reviews presented by *Predrag Piper*
and *Rajna Dragičević*

Editors

PREDRAG PIPER, full member of the Academy
Dr VLADAN JOVANOVIĆ

BELGRADE
2017

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

НАУЧНИ СКУПОВИ

Књига CLXVII

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Књига 28

СЛОВЕНСКА ТЕРМИНОЛОГИЈА ДАНАС

Примљено на V скупу Одељења језика и књижевности
од 30. маја 2017. године, на основу реферата
академика *Предрага Пипера* и проф. др *Рајне Драгићевић*

Уредници

академик ПРЕДРАГ ПИПЕР

др ВЛАДАН ЈОВАНОВИЋ

БЕОГРАД

2017

Издају
Српска академија наука и уметности
и
Институт за српски језик САНУ

Уређивачки одбор

Предраг Пипер, редовни члан САНУ, Слободан Реметић, редовни члан АНУРС,
проф. др Мато Пижурица, проф. др Срето Танасић, проф. др Софија
Милорадовић, проф. др Рајна Драгићевић, доц. др Исидора Бјелаковић,
проф. др Викторија Людвигівна Иващенко, проф. др Сергей Викторович
Гринеv-Гринеvич, др Сергей Дмитриевич Шелов, prof. dr Ewa Wolnicz-Pawłowska,
к. ф. н. Вячеслав Константинович Щербин, др Марина Спасојевић и
др Владан Јовановић

Рецензенти појединачних радова

проф. др Слободан Реметић, редовни члан АНУРС, проф. др Гордана Јовановић,
проф. др Мато Пижурица, проф. др Људмила Поповић, проф. др Срето Танасић,
dr Peter Weiss, prof. dr Ewa Wolnicz-Pawłowska, проф. др Рајна Драгићевић,
проф. др Душко Витас, проф. др Сергей Викторович Гринеv-Гринеvич,
проф. др Софија Милорадовић, проф. др Александар Милановић, др Марта
Бјелетић, др Снежана Петровић, др Викторија Людвигівна Иващенко,
доц. др Исидора Бјелаковић, к.ф.н. Вячеслав Константинович Щербин,
др Владан Јовановић

Лектор и коректор радова на српском језику
Марија Селаковић

Коректура резимеа на енглеском језику
Clare McGinn Zubac

Превод и коректура резимеа на руском језику
Свејлана Гољак, Эльвира Анатольевна Сорокина

Коректура радова на руском језику
Эльвира Анатольевна Сорокина

Припрема за штампу
Милан Тасић

Тираж 400 примерака

Штампа
Службени гласник, Београд

САДРЖАЈ

Уводно слово 9

I. ПОГЛЕД НА РАЗВОЈ ТЕРМИНОЛОШКИХ И ТЕРМИНОГРАФСКИХ ИСТРАЖИВАЊА У СЛОВЕНСКИМ ЈЕЗИЦИМА. ПРАВЦИ У ТЕРМИНОЛОГИЈИ

Викторія Людвігівна Іващенко: Слов'янське термінознавство:
проблематика й перспективи розвитку 15

Эльвира Анатольевна Сорокина: Формирование теории
языка для специальных целей (ЯСЦ) 29

Сергей Викторович Гринев-Гриневич: Антропологистика
как современное развитие терминоведения 41

Кацярына Пятроўна Любецкая: Спецыяльная лексіка
беларускай мовы як аб'ект даследавання беларускіх
лінгвістаў у канцы ХХ – пачатку ХХІ стст. 51

Marta Małachowicz: Prace dyplomowe z dziedziny terminologii
i terminografii powstałe w instytucie komunikacji
specjalistycznej i interkulturowej uniwersytetu
warszawskiego w latach 2010–2015 61

II. ТЕРМИНОЛОГИЈА И РЕЧНИЦИ

Сергей Дмитриевич Шелов: Универсальный терминологический
словарь: новый тип терминологических словарей 71

Юрий Николаевич Марчук: Проблемы многоязычной
терминографии 85

Марија С. Ђинђић: Обрада лингвистичких и
граматичких термина у двојезичном описном
речнику (на примеру Новог турско-српског речника /
Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük) 91

Данко Шипка: Двојезична терминологија исламских термина	101
Рада Стијовић, Олга Сабо, Ранка Станковић: Речник САНУ као база термилошких речника (на примеру Речника кулинарства)	109
Володимир Володимирович Дубичинський: Терминографичні праці харківських лексикографів	125
Вячеслав Константинович Щербин: Отраслевая лексикографія Беларусі	135

III. ГРАМАТИЧКА И ЛИНГВИСТИЧКА ТЕРМИНОЛОГИЈА

Јованка Радић: О логичким основама српских лингвистичких термина на <i>-ица</i> и <i>-ина</i>	149
Милош М. Ковачевић: О термину субјекат у србистици	173
Вељко Ж. Брборић: Српска правописна терминологија данас – у науци и настави	187
Драго Тешановић: Централни и периферни суфикси у српској дериватологији	197
Сања Ж. Ђуровић: Основни појмови морфематике српског језика	213
Марина Љ. Спасојевић: Појмовно-термилошки апарат при проучавању глаголског вида и сродних појава у србистици у светлу аспектолошких приступа	229
Наташа С. Вуловић: Употреба основних фразеолошких термина у српској (и словенској) лингвистици	243
Владан З. Јовановић: Српска терминологија у <i>Речнику словенске лингвистичке терминологије</i> из угла савременог стања српске лингвистике	253
Milan Harvalík: Slovánská onomastická terminologie v mezinárodním kontextu	267
Iveta Valentová: Slovenská onomastická terminológia	277

IV. СТАНДАРДИЗАЦИЈА ТЕРМИНА У ПРОШЛОСТИ И САДАШЊОСТИ. ТЕРМИНИ И КЊИЖЕВНОЈЕЗИЧКА НОРМА

Виктор Д. Савић: Српски називи документа у средњем веку – према самим документима (1189–1346)	291
Исидора Г. Бјелаковић: Синонимија у терминологији код Срба у 18. и 19. веку (математичка географија и астрономија)	305
Александар М. Милановић: Развој српске термилошке мисли у 19. веку: допринос Лазе Костића	317

Марина С. Јањић: Школска терминологија у дијахронијској перспективи	331
Ewa Wolnicz-Pawłowska: Problemy terminologiczne w działalności UNGEGN	343
Tanja Fajfar: Jezikovnokulturna ustreznost kot terminološko načelo	351
Mojca Žagar Karer: Terminološko svetovanje: izkušnje in perspektive	361
Lana Hudeček: Anglizmi u hrvatskome nazivlju	371
Milica Mihaljević: Terminologija kao deskriptivna ili preskriptivna znanost – stanje u Hrvatskoj	383

V. ТЕРМИН И ЛЕКСИЧКИ СИСТЕМ

Милорад П. Дешић: Специјална лексика и полисемија	407
Рајна М. Драгићевић: Детерминологизација као процес општег лексичког фонда	417
Mariusz Górnicz: Czy naukowcy z krajów słowiańskich lubią terminy metafory?	425

VI. ФУНКЦИОНАЛНА РАСЛОЈЕНОСТ ТЕРМИНОЛОШКОГ ИЗРАЗА – НАУЧНА, ПРОФЕСИОНАЛНА (СТРУЧНА) ТЕРМИНОЛОГИЈА И СПЕЦИЈАЛНА ЛЕКСИКА ДУХОВНЕ И МАТЕРИЈАЛНЕ КУЛТУРЕ НАРОДНИХ ГОВОРА

Ружица С. Левушкина: Лексеме из општег лексичког фонда као термини у сфери православне духовности	439
Альбіна Анатоліївна Ковтун: Способи непрямой номінації релігійних понять в українській мові	451
Ђорђе Р. Оташевић: Рад на српској слободнотидарској терминологији	461
Гордана Р. Штасни: Термини у домену нанотехнологије	469
Оксана Чмелікова-Газдошова: Субстантивовані прикметники в українській і чеській юридичній термінології	481
Бојана С. Милосављевић: Филозофска лексика у речнику и у говору	493
Милан С. Ајдановић: Грецизми у српском географском терминосистему	509
Валентина Федоровна Новодранова: Когнитивное моделирование терминосистемы предметной области знания	521
Ольга Михайловна Рылкина: Способы терминообразования русских нозологических терминов (на материале русскоязычной терминологии детской кардиологии)	529

Тамара Валентиновна Рожкова: Статус и типологизация глагола в медицинской терминологии	537
Елена Викторовна Рыжкина: О некоторых динамических процессах в современной русской терминологии	549
Маргарита Николаевна Лазарева: О соотношении интернационального и национального в научных названиях растений (на материале русского языка)	557
Оксана Вікторівна Нарушевич-Васильсва: Семантико-тематична та категорійно-поняттєва організація української термінології харчової промисловості	567
Драгана И. Радовановић: Од Вукове трпезе из његовог Рјечника до Матичиног једнотомника	577
Неђо Г. Јошић: Народни називи воћака код Срба и критеријуми њиховог раслојавања	587
Мирјана С. Петровић-Савић: Из географске терминологије Јадра	599
Ивана В. Лазић-Коњик: Лексика традиционалне културе према тематским пољима	613
Софија Ј. Мићић-Кандијаш: Лексиколошки и лексикографски аспекти превођења енглеских медицинских израза на српски	625

VII. ЕЛЕКТРОНСКЕ ТЕРМИНОЛОШКЕ БАЗЕ ПОДАТАКА И ЊИХОВА ПРИМЕНА У ТЕРМИНОЛОГИЈИ, ТЕРМИНОГРАФИЈИ И ЛЕКСИКОГРАФИЈИ. ТЕРМИНОЛОШКИ САЈТОВИ И ПОРТАЛИ

Александр Васильевич Зубов: Способы автоматического извлечения терминов из текста	639
Paweł Kowalski, Zofia Rudnik-Karwatowa: Wykorzystanie terminologii w systemie informacyjno-wyszukiwawczym językoznawstwa sławistycznego iSybisław	643
Maja Bratanić, Ana Ostroški Anić, Siniša Runjaić: Od baze do portala – razvoj nacionalne terminološke infrastrukture	657
Jana Levická: Počiatky slovenskej terminologickej databázy a jej súčasnosť a budúcnosť	667
Максим Олегович Вакуленко: Віртуальна українсько-російсько-англійська термінографічна лабораторія з фізики: сучасні лінгвістичні технології у фаховій мові	679

УВОДНО СЛОВО

Зборник пред нама настао је из реферата изложених на Међународном научном симпозијуму *Словенска терминологија данас*, који се одржао 11–13. маја 2016. године у Београду, у организацији Српске академије наука и уметности (Одељења језика и књижевности), Института за српски језик САНУ, Академије наука и умјетности Републике Српске (Одјељења књижевности и умјетности) и Матице српске. У Организационом одбору скупа били су: Предраг Пипер, редовни члан САНУ, Слободан Реметић, редовни члан АНУРС, проф. др Срето Танасић, проф. др Софија Милорадовић, проф. др Мато Пижурица, проф. др Рајна Драгићевић, доц. др Исидора Бјелаковић, др Викторија Људвиговна Ивашченко, к. ф. н. Вјачеслав Константинович Шчербин и др Владан Јовановић. Секретари Организационог одбора били су др Марина Спасојевић и др Мирјана Петровић-Савић, а научни секретари: Весна Ђорђевић и Бојана Томић. Будући да је један од основних циљева с којим је основано Друштво српске словесности био рад на стварању српске научне терминологије, одржавање Симпозијума у оквиру програма обележавања 175 година од оснивања Друштва, данас Српске академије наука и уметности, била је прилика изнова се подсетити овог важног догађаја.

На Међународном научном симпозијуму *Словенска терминологија данас* изложено је 63 реферата, а учесници су били из 11 земаља: Србије, Републике Српске (Босна и Херцеговина), Хрватске, Словеније, Пољске, Чешке, Словачке, Русије, Белорусије, Украјине и Сједињених Америчких Држава.

Првог дана, пре него што је Симпозијум званично био отворен, одржан је састанак чланова Терминолошке комисије при Међународном комитету слависта, по унапред припремљеном програму Комисије. На састанку Комисије, поред осталог, разговарано је о динамици рада на изради колективне монографије *Словенска терминологија крајем 20. и почетком 21. века* и изради библиографије радова из терминолошке лингвистичке проблематике за поменути период. Поред чланова Комисије, на Симпозијуму су учествовали домаћи и страни филолози из више лингвистичких дисциплина, будући да терминологија представља важан сегмент номенклатуре сваке појединачне науке, дисциплине, па тако и лингвистике у целини.

Скуп је отворен поздравном речју потпредседника Српске академије наука и уметности академика Љубомира Максимовића, а потом су поздравне речи упутили и представници других установа у својству организатора и покровитеља скупа: проф. др Слободан Реметић, редовни члан Академије наука и умјетности Републике Српске, др Миодраг Матицки, потпредседник Матице српске, проф. др Срето Танасић, директор Института за српски језик САНУ, и проф. др Љиљана Бајић у име Савеза славистичких друштава Србије и Међународног комитета слависта. На пленарној седници, којој су председавали академик Предраг Пипер, др Викторија Људвиговна Ивашченко и проф. др Срето Танасић, изложено је седам реферата, у којима су представљена истраживања у области терминологије из седам словенских лингвистичких средина: Украјине, Русије, Словеније, Белорусије, Пољске, Хрватске и Србије.

Другог дана скупа организоване су две паралелне секције, уобличене у два преподневна и два послеподневна блока. Након сваког блока предвиђена је и реализована петнаестоминутна дискусија. У оквиру прве секције изложено је деветнаест реферата, у којима су обрађивани проблеми из лингвистичке терминологије у словенским језицима, затим представљене анализе термина из разних области знања и стваралаштва из угла етимологије, историјског развоја и савременог стања, анализирана практична питања упоредне и вишејезичне терминологије и терминографије. У оквиру друге секције, изложено је деветнаест реферата, у којима су обрађене теме везане за место термина у лексичком систему словенских језика, упоредно изучавање терминолошких система, израду терминолошких електронских база и портала, као и израду терминолошких речника.

Током трећег дана скупа паралелне секције подразумевале су преподневни и један послеподневни блок (само у првој секцији), након којих је, такође, организована петнаестоминутна дискусија. У оквиру прве секције изложено је дванаест, а током друге секције седам реферата. У рефератима су обрађиване теме које се односе на функционалну раслојеност терминолошког израза, затим питање терминологије у језицима специјалне намене, проблем интернационализације и национализације у терминологији словенских језика итд. С обзиром на славистичку природу скупа, теме реферата, као што је било очекивано, у првом реду биле су посвећене дескриптивним, нормативним и компаративним аспектима словенске терминологије данас и у њеној историји.

Радови представљени у овом зборнику одражавају главне токове у којима се у словенском свету данас развија терминологија схваћена у два основним значењима – као 1) уређен систем специјалних лексичких јединица у служби одређене науке, струке, духовности, уметности и сл. и као 2) аутономна лингвистичка дисциплина која се бави изучавањем термина као

јединица термилошког система. Садржај зборника чине радови који су груписани у оквиру следећих целина: *I. Поглед на развој термилошких и термилографских израживања у словенским језицима. Правци у терминологији, II. Терминологија и речници, III. Грамаћичка и лингвистичка терминологија, IV. Стандардизација терминологије у прошлости и садашњости. Термини и књижевнојезичка норма, V. Термин и лексички систем, VI. Функционална раслојеност термилошког израза – научна, стручна (професионална) терминологија и специјална лексика духовне и материјалне културе народних говора, и, као последње поглавље, VII. Електронске термилошке базе података и њихова примена у терминологији, термилографији и лексикографији. Термилошки сајтови и портали.*

Овај симпозијум била је zgodна прилика да се сагледа српска терминологија у ширем словенском лингвистичком контексту, да се погледа оно што је досад урађено и оно што још треба урадити. С друге стране, учешће великог броја домаћих лингвиста на скупу и објављивање њихових радова у овом зборнику омогућује да се српска лингвистика у пољу терминологије на ваљан начин представи широј словенској публици.

Уредници

ГРЕЦИЗМИ У СРПСКОМ ГЕОГРАФСКОМ ТЕРМИНОСИСТЕМУ*

Милан С. Ајџановић

Рад се бави местом грецизама у савременом српском географском терминсистему. Грађа је прикупљена из различитих извора, како лексикографских тако и нелексикографских, превасходно ускостручних. Укупно су прикупљена 1.032 термина који су потекли непосредно из грчког односно који су настали на лексичком материјалу тог језика, те се и могу одредити као грецизми. Имајући у виду укупан број термина страног порекла прикупљених за потребе једног већег истраживања (2.546), јасно се види да, када су у питању овакви термини, грецизми заузимају централно место у српском географском терминсистему.

Кључне речи: географија, термини, грецизми, прости термини, сложени термини

0. Географија је научна дисциплина коју карактерише изразита комплексност и мултидисциплинарност,¹ таква која јој је и обезбедила назив ‘светске дисциплине’ (Bonnett 2008). Њене наведене особине огледају се како

---

* Овај рад представља део истраживања у оквиру пројекта Стандардни српски језик (178004), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

** Филозофски факултет, Нови Сад, Одсек за српски језик и лингвистику;
ajdzanovic@ff.uns.ac.rs

¹ О размерама ове комплексности сасвим јасну слику даје речник Мاستило 2001, у којем се налазе следеће одреднице које у себи садрже (и) појам ‘географија’ и којима се означавају различите географске (под)дисциплине и теоретски приступи (њих укупно 42 не рачунајући истозначне термине!): *аграрна географија, антропогеографија, биогеографија, бихејвиорална географија, географија, географија градова (= њологеографија/њологеографија, урбана географија), географија карста, географија културе, географија насеља, географија њолоприврде, географија религије, географија сеоских насеља (= рурална географија), географија сивољне трговине, географија сивановништва (= демогеографија), географија сивановништва и насеља, географија њла (= њедогеографија), географија услужних делатности, географија човека, динамична регионална географија, друштвена (= социјална) географија, економска географија, етногеографија, зоогеографија, историјска географија, конструктивна географија, мајемајичка географија, медицинска географија, мџагеографија, нозогеографија, оишња географија, њалеобиогеографија, њалеогеографија, њолишчка географија, њримењена географија, регионална географија, рекреациона географија, саобраћајна географија, њеоретска/њеоријска географија, њурисшчка географија, физичка географија, фииогеографија и хидрогеографија.*

у размењивању идеја, појмова и метода тако и у међусобној размени термина географије и других наука, те не чуди да је и терминолошки апарат којим она оперише и сам комплексан и разуђен. Наравно, све ово није одлика само савремене географије, већ је у потпуности одраз духа времена, који обележава све већа интеграција науке као јединственог феномена човековог генија.

0.1. Предмет проучавања овога рада јесу савремени српски географски термини страног порекла који се могу одредити као грецизми, тј. они који су потекли из грчког језика (али не нужно, заправо најчешће не, и примљени из њега!). Овде имамо у виду како оне термине који су потекли непосредно из грчког језика, у самим почецима конституисања географије као научне дисциплине,² тако и оне који су настали знатно касније, у време интензивног развоја географије, на лексичком материјалу грчког језика, као последица задовољавања потребе за развијањем терминолошког система науке која је у новом веку, пре свега услед значајних открића нових земаља и континената, доживљавала праву експанзију. Осим тога, поред термина за које је веома лако утврдити да представљају лексичке импорте, постоји и један број њих толико добро адаптираних и уклопљених у српски лексикон да се уопште не осећају као речи страног порекла. Ипак, с обзиром на то да се ради о позајмљеницама, и такве смо речи, трудећи се да их све прикупимо, уврстили у наш корпус, што због непостојања одговарајућих квалификатора у изворима, чак и лексикографским,³ понекад није било нимало једноставно. Такође, предмет нашег проучавања биће и сви они термини, једночлани или вишечлани, који у коришћеној лексикографској грађи имају квалификатор *грч.*, тј. они чији један члан или више њих представља грецизам или дериват каквог грецизма без обзира на то да ли се он налази у функцији детерминатора (нпр. *географски омоџач*) или управног члане терминологиране синтагме (нпр. *географија сџановнишиџва*).

0.2. Циљ нашег истраживања пак јесте одређивање места које у односу на остале термине страног порекла грецизми заузимају унутар савременог српског географског терминосистема као и опис њихове структуре. Наравно, да би се овај циљ испунио, ваљало је прикупити одређену грађу која би била подесна за давање увида у наведени терминосистем. Заправо, као корпус за ексцерпцију грађе користили смо различите и разнородне домаће изворе из области географије, превасходно лексикографске, али и енциклопедијске и научне, настале у последњих скоро столеће и по,⁴ при чему је као доња хронолошка граница задата 1868, година која је, због додељивања званичног статуса

² За шта је најилустративнији пример управо сам термин *географија*.

³ Да наведемо само један пример: у Мاستило 2001 реч *клицура* (< грч. *κλεισούρα klei-soúra* ‘превој, теснац’) не одређује се као грецизам.

⁴ Најстарији наш извор, Милићевић 1876/2005, први пут је објављен 1876. (детаљан списак извора даје се на крају рада).

новом правопису у Кнежевини Србији, општеприхваћена као година коначне победе Вукове реформе. При томе, ваља напоменути да смо приликом одабира термина у обзир узимали и научну и народну терминологију. Наравно, с обзиром на нека друга ограничења која смо примењивали па и на саму тему нашег истраживања као и на коришћене изворе грађе, сасвим је разумљиво да је знатно заступљенија прва.

На овај смо начин – истина за потребе једног знатно обимнијег истраживања које се бавило географским терминима уопште страног порекла⁵ – прикупили укупно 2.546 термина, међу којима се грецизми, рекли бисмо сасвим очекивано, већ на први поглед истичу својом бројношћу.

0.3. Будући да је као основни класификациони критеријум коришћено порекло термина, може се поставити питање на који смо га начин одређивали, нарочито имајући у виду чињеницу да се лексички трансфер из једног језика у други неретко обавља помоћу једног или чак више посредника, које, с једне стране, често није лако одредити, те који, с друге и за наше истраживање важније стране, понекад могу замути изворно порекло, што се огледа и у коришћеним изворима. У вези с овим навешћемо само један илустративан пример: под *аниџрациј*, кад се ради о пореклу те лексеме, у Мاستило 2001: 26 стоји само ‘грч. антрах – жар, жеравица, угљен’, док се у Клајн, Шипка 2006: 129 наводи ‘нем. Anthrazit од грч. ἀνθραξ угљ’, што свакако уноси недоумице у вези с одређивањем порекла те речи.⁶ При томе, нужно се поставља питање да ли је приликом трансфера претежнија улога језика изворника или посредника. Имајући увек у виду етимологију, коју смо одређивали користећи се различитим изворима, предност смо давали првом не желећи, међутим, тиме да умањимо улогу језика/језика посредника.

0.4. Осим тога, као што смо горе видели, напоредо с развитком географије растао је и број термина новијег постања сачињених од лексичке грађе грчког језика, што за последицу по наше истраживање има недоумице у вези с пореклом тих лексема будући да су настале као кованице, чији се творци неретко и знају, на територији једног – од лексичке грађе неког другог језика.⁷

⁵ У питању је наша докторска дисертација под називом *Речи сџраног њорекла са њерминолошким значењем из областии географије од 1868. до данас (Дијахроно-синхрони асџект)*, одбрањена на Филозофском факултету у Н. Саду пред комисијом у саставу: проф. др Љ. Суботић (ментор), проф. др В. Васић, проф. др Љ. Недељков и проф. др Б. Ћорић.

⁶ Ове се недоумице додатно појачавају чињеницом да и у грчком постоји лексема *Ανθρακίτης* (< anthracites >), која означава управо антрацит (исп. <http://en.wikipedia.org/wiki/Anthracite>), и која је, евентуално, могла послужити као предлогач за одговарајућу реч у немачком или, што је мање вероватно с обзиром на развој геологије у нас, српском језику.

⁷ Веома добра илустрација за овакву појаву, иако није део нашег корпуса, јесте лексема *диносаурус*: наиме, да би означио тада мало познату групу изумрлих гмизаваца, творац ове речи, британски палеонтолог сер Ричард Овен (Sir Richard Owen), сковао ју је 1842. године, од двеју грчких речи – *δεινός deinos* ‘страшан, застрашујући’ и *σαῦρος sauros* ‘гуштер’.

Ипак, с обзиром на то да су формиране на материјалу грчког језика, ми ћемо их и одредите као грецизме.⁸

0.5. Такође, као посебан проблем, који неко разрешава стављањем одговарајућих квалификатора (исп. нпр. Клајн–Шипка 2006), док га неко једноставно пренебрегава (исп. нпр. Мاستило 2001), јавља се постојање различитих етапа у развоју једног језика, за шта је управо грчки добар пример. Овакве ћемо разлике приликом анализе порекла датих термина занемарити те ћемо све термине који воде порекло из грчког језика, без обзира на различите квалификаторе – посматрати у оквиру тог језика.

0.6. Коначно, нису ретки ни примери хибрида, без изузетка рецентнијих научних термина, у којима се у оквиру једне лексичке јединице комбинује материјал обају класичних језика, или пак грчког и неког модерног језика, укључујући и српски (нпр. *йсеудоврџача*), што свакако доводи до недоумица у вези с класификацијом према критеријуму њиховог порекла. Овакви термини, стога, неће бити предмет интересовања нашег истраживања.

1. И пре саме детаљније обраде грађе, јасно се видело да је место грецизама међу свим прикупљеним терминима не само битно већ заправо – централно. О томе, међутим, најбоље сведочи чињеница да су, како је детаљнија анализа показала, укупно чак 1.032 термина дата с квалификатором *грч.*,⁹ што чини чак 41% укупног броја прикупљених термина. Заправо, ниједна се друга група термина, донекле с изузетком латинизама, по својој бројности ни издалека не приближава овој.

1.1. Будући веома бројни, сви термини који су нам у фокусу неће бити наведени у овом раду,¹⁰ те ће, као довољно илустративни, бити дати само они који почињу словом А. У питању је укупно 101 термин: *абиотски фактори* (= *абиотски чиниоци*¹¹), *абиотски чиниоци* (= *абиотски фактори*), *абисал* (= *абисална зона*), *абисална зона* (= *абисал*), *абисална равница*,¹² *абисалне*

⁸ Оваквој одлуци доприноси и чињеница да такве лексеме новијег постања није увек могуће одвојити од оних изворно грчких и латинских. Отуд и лексикографска пракса у појединим речницима страних речи и израза насталим на територији западнословенских језика да се они означавају абривијатуром INR – интернационални научни регистар.

⁹ Ово, наравно, поновимо то још једном, не значи да су они у српски језик заиста и дошли непосредно из грчког језика.

¹⁰ Целовит списак термина дат је у Ајдановић 2017, монографији посвећеној савременим српским географским терминима страног порекла.

¹¹ Са знаком једнакости биће дати синонимични термини, који ће, ради прецизније анализе, бити давани као посебне јединице.

¹² Када се ради о једном придеву, као у овом случају придеву *абисалан*, -лна, -о, који је део већег броја вишечланих термина, свесни смо да стандардна лексикографска пракса налаже да се сви такви термини дају у оквиру једне одреднице. Ипак, сматрамо да је са термилошког становишта, односно с обзиром на циљ нашег истраживања – оправдано такве термине давати одвојено, као што се то, уосталом, чини и у Мاستило 2001.

наслаге (= абисални седиментии), абисални седиментии (= абисалне наслаге), абисус, авлакоген, агона, агороними, аграрна географија, агроклимаџологија,¹³ агроними, агросфера, агроценоза, адијабаџа, аерација џила, аероклимаџологија, аероџии (= камени меџеорџии), аерологија, аеролоџи динамична џеџина, аеролоџи сџаџична џеџина, аеронимија, аерофоџограмџирија, аерофоџоџоџографија, азбесџи, азонална вегџиација (= азонално расџиње), азонално расџиње (= азонална вегџиација), азоналности, акклимаџизација, акраџоџерме, акџинограф, акџиномџирија, акусџика океана, алогена река, алоџрофно језеро, алоџиони, амбис, амикџичко језеро, аморфизам, амфибол, анабаџички веџар (= узлазни веџар), анаџифне карџе, анаџекса, анекумена, анемаскоџ, анемограф (= анемомџограф), анемографија, анемомџар, анемомџограф (= анемограф), анероид, аномалија силе џеџе, аномалија, анџеклиза, анџиклинала, анџиклинориџум, анџиџод, анџрациџи, анџроџоген, анџроџогена геоморфологија, анџроџогена ерозија, анџроџогена џила, анџроџогени ландшаџџи, анџроџогени реџеф, анџроџогени факџори (= анџроџогени чиниоци), анџроџогени чиниоци (= анџроџогени факџори), анџроџогено загаџење, анџроџогеографиј, анџроџозоик (= анџроџозоџски џериод), анџроџозоџски џериод (= анџроџозоик), анџроџосџелеологија, анџроџосфера, анџроџоценологија, аџогеј, аџсида, аџсолуџна геохронологија, аридна зона, аркџогеа, архаик (= архаџска џериода), архаџска џериода (= архаик), архџелаџ (= осџрвска груџа = осџрвље), асџеносфера, асџероид (= џланџоид), асџионими, асџиромџирија, асџирономија, аџлас (= аџлас географски), аџлас географски (= аџлас), аџмосфера, аџмосферографија, аџмосферологија, аџмосферска вода, аџмосферске џадавине (= аџмосферски џалог), аџмосферске џромене, аџмосферски џоремеџај, аџмосферски џриџисак, аџмосферски џалог (= аџмосферске џадавине), ауџоџиона река, афел (= афелиџум), афоџичка зона.

1.2. Чак и на овако ограниченом, релативно малом узорку јасно се види да прикупљени термини нису хомогени ни када је у питању џихова етимологија нити када је у питању структура.

1.2.1. Наиме, прво што се да приметити, нарочито када је у питању целокупан корпус грецизама, јесте да је немали број ових термина – мотивисан. Наравно, ово је и сасвим разумљиво, пре свега код оних термина коџи су настајали свесном активношћу појединаца као последица потребе да терминолоџки апарат географије и џој сродних (под)дисциплина на одговарајући начин прати брзи развој дате науке. Најчешће су називи тако мотивисаних термина настали с обзиром на неку специфичну особину денотата, услед чега се превасходно ради, што је такође очекивано, о деадџективским образовањима али и о девербативним и деноминалним. Такви су, на пример, термини,

¹³ Понегде се префиксоид *агро-* изводи из латинског *ager* 'поље', а не од грч. *agrós* 'поље, ораница', те би сви они термини с џим могли да се нађу и међу латинизмима.

да поменемо само два: *абисус* (грч. *ἄβυσσος abussos*) ‘који је без дна’ и *азбесит* (грч. *ἄσβεστος asbestos*) ‘неугасив’.

1.2.2. Знатно су ређи, међутим, они термини чија је мотивација унеколико друкчија. Овде мислимо пре свега на епониме, тј. на апелативе настале од властитих имена. Наша нам грађа показује да термина насталих на овај начин има неколико врста: први су они, превасходно припадници минералолошког терминосистема, који су настали од астионима, односно имена каквог места у ком су дати минерали, руде и сл. – пронађени. Ови су називи настали било преобликовањем изворног имена (*сијенић* према називу за египатски град Сун, данашњи Асуан, и форманта *-ίτης -ités*) било простим преласком властитих именица у класу апелатива (*γαγάι* од *gagates [lithos]*, камен из великог Гагата, града у Ликији). Осим њих, ту су и поједини хидронимима, какав је *меандар/меандер/меандра*, забележен у изворима у три различита лика.

1.3. Оно што се такође може приметити, чак и унутар гореиздвојене групе термина, јесте чињеница да су међу њима бројни они који наспрам себе имају истозначне парњаке. Заправо, у укупном корпусу чак 244 термина стоје у оваквом односу с неким другим термином, што се на први поглед коси с једним од инхерентних својстава термина – њиховом неспособношћу за развијање лексичке синонимије (исп. Гортан-Премк 2004: 122). Ипак, ближим увидом у овај слој термина види се да је ова истозначност превасходно последица напоредног коришћења домаћег и страног термина, неретко оствареног замењивањем једночланог термина вишечланим,¹⁴ најчешће додавањем каквог придева ради постизања веће значењске прецизности (нпр. *лонгијиуда – географска дужина*¹⁵). Такође, приметно је да је овој појави допринело и коришћење домаће речи наместо њене стране истозначнице унутар вишечланог термина (нпр. *антиројогени фактори – антиројогени чиниоци*) или је пак у питању супституција префиксоида његовим преводним еквивалентом (нпр. *демогеографија – географија сијановнишива*). Осим тога, одређен број термина јавља се у различитим ликовима као последица различите транскрипције (нпр. *бореас–бореј*), односно дихотомије у језику изворнику (нпр. *бајшметтар–бајшометтар*). Наравно, овде се не сме с ума сметнути ни чињеница да коришћени извори нису хронолошки монолитни, те се, имајући све то у виду, можемо сложити са ставом да су овакви примери заправо пре терминолошки дублети него синоними (Гортан-Премк 2004: 122).

¹⁴ Како литература показује, ово није само одлика географског терминолошког система, нити само оног дела географског терминосистема који је нама у фокусу пажње (исп. Ћорић 1988: 77, Ћорић 2008: 9, Бјелаковић 2012: 70).

¹⁵ У вези с овим примером можемо поменути још један процес – накнадну редукцију вишечланог термина (*географска дужина > дужина*) – који по свој прилици имамо и код *карџа* (< *географска карџа*), *прогноза* (< *временска прогноза*), *ширина* (< *географска ширина*). Види се да су у питању поливалентне речи, чија су значења високо контекстуално условљена.

С друге стране, и поред свега овога, несумњиво је да оваква својеврсна шароликост унутар једног терминосистема свакако није пожељна, али, нажалост, чини се да, када је у питању српска терминологија, пре представља правило него изузетак (исп. нпр. Ћорић 1988).

1.4. Иако бројни и по неким другим параметрима разнородни, сви су забележени термини, међутим, у нечем слични једни другима: далеко највећи број њих спада у корпус научне географске терминологије, док се само мањи може сматрати (и) делом народне. У те друге скоро по правилу спадају они термини који представљају позајмљенице из периода првих контаката двају језика, с писаним потврдама већ из 13–14. столећа (в. нпр. за *ливада* у Skok 1972: 310). Осим тога, такви су термини толико добро адаптирани и општепознати чак и просечном носиоцу српског језика да се код већине њих изгубила представа о страном пореклу ових речи (нпр. *игало*, *клицура*, *ливада*, *шалас*¹⁶).

2. Када је пак у питању структура посматраних јединица, види се да се у анализираном корпусу једна другој супротстављају две велике групе термина: једночлани и вишечлани. Занимљиво је да је њихов број у укупном корпусу скоро изједначен: наспрам 523 једночлана стоји 509 вишечланих, што представља извесно одступање у односу на стање забележено унутар целокупног корпуса географских термина страног порекла, у којем је знатно израженија преваленција прве групе – 59% наспрам 41% (исп. Ајџановић 2015).

2.1. Ни саме терминологиране синтагме нису хомогене, напротив. Заправо, уколико погледамо 12 структурних типова вишечланих физичкогеографских термина издвојених у Ајџановић 2015, уочава се да се грецизми налазе унутар сваког од ових типова, што с обзиром на удео који заузимају у укупном корпусу – и не представља изненађење. Наравно, дистрибуција им није равномерна, али је и она, рекли бисмо, очекивана.

2.1.1. Наиме, на првом месту према броју потврда, што није одлика само овог дела српске терминологије (исп. Ћорић 2008: 8), налазе се термини који заправо представљају детерминативне именичке синтагме с каквим придевом као њиховим зависним чланом (нпр. *архајска њериода*): има их чак 437, односно 86% од укупног броја издвојених вишечланих термина. У позицији зависног члана, опет нимало неочекивано с обзиром на предмет нашег интересовања, најчешће се, са 30 потврда, јавља придев *географски*, *-а*, *-о*,¹⁷ док је, с друге стране, међу управним члановима терминологијаних

¹⁶ Да се поједине овакве речи заиста не осећају као позајмљенице, показује и то последње две нема у Клајн–Шипка 2006, обимном речнику страних речи и израза.

¹⁷ Као илустрацију навешћемо све термине у којима се појављује овај придев унутар овог структурног обрасца: *географска дужина* (= *лонгитуда*); *географска зоналност*; *географска њојасност*; *географска расирострањеност*; *географска регија* (= *регија*); *географска регионалност*; *географска систематизација*; *географска средина*; *географска стварност*; *географска*

синтагми детерминацији најчешће била подвргнута именица *географија* (31). Висока фреквенција наведеног придева и именице посве је била предиктабилна будући да представља јасан одраз комплексности географије као научне дисциплине.

2.1.2. Међу осталим моделима нешто су бројнија следећа два, мада ни изблиза као први: онај који представља именичку синтагму с именицом у генитиву као неконгруентним атрибуту (нпр. *акустика океана*, 31 потврда), те један наизглед трочлан, али – с обзиром на то да унутар себе има вишечлани термин – заправо такође двочлан, при чему је тај ужи вишечлани термин сада управни члан детерминативне синтагме, који детерминише придев (нпр. *динамична регионална географија*, 14 потврда). Преосталих девет модела потврђено је свега 28 пута, од којих чак пет, нимало случајно без изузетка трочланих или четворчланих, само једним термином.¹⁸

3. Имајући све ово у виду, можемо закључити да се, када су у питању географски термини страног порекла, њиховим протоипичним представником може сматрати једночлани термин потекао из грчког језика, било да је настао у њему, било (и рекли бисмо – пре) да је настао коришћењем лексичког материјала овог језика. С друге стране, међу грецизмима вишечлани термини – најчешће структурирани по моделу *придев + именица* – тек су нешто мање заступљени од једночланих, при чему су они пре свега представници научне терминологије. Осим тога, чињеница да је код структурних модела вишечланих термина број њихових конститутивних чланова обрнуто сразмеран њиховој продуктивности, још је једна потврда општепознате тежње термина ка језгровитости (исп. Šipka 1998: 127–128).

Такође, како показује увид у коришћене изворе грађе, очигледно је да се извори грађе могу временски стратификовати с обзиром на природу и број анализираних термина. Наиме, у односу на старије, рецентнији извори показују значајнији удео вишечланих термина потеклих из грчког језика (као, уосталом, и других језика, исп. Ајџановић 2015), што је свакако последица саме природе географије и њеног све интензивнијег прожимања с другим научним дисциплинама, из чега је и произашла потреба за што прецизнијом номинацијом. Не сумњамо, стога, да ће и убудуће српски географски терминсистем бити обогаћиван терминима страног порекла, међу којима ће они

ширина (= *лајишуд*а); *географске границе*; *географске карте* (= *земљописне карте*); *географске координате*; *географски детерминизам*; *географски дуализам*; *географски индетерминизам*; *географски метод*(а); *географски називи* (= *топоними*); *географски објекти*; *географски омотач* (= *ландшафтни омотач*); *географски појас*; *географски положеј*; *географски простор* (= *геопростор*); *географски процес*; *географски размештај*; *географски распоред*; *географски циклус* (= *циклус ерозије* = *геоморфолошки циклус*); *географско мишљење*; *географско образовање*; *географско прогнозирање*.

¹⁸ Табела с бројем потврда (Табела I), структуром модела и процентуалном заступљеношћу унутар свих вишесложних грецизама – даје се на крају рада.

потекли из грчког језика, пре свега вишечлани, и даље имати централну позицију.

Табела I

модел	пример	бр. примера	% ¹⁹
I. придев + именица	<i>архајска ѿериода</i>	437	86%
II. именица + придев	<i>сисѿем геолошки</i>	4	0.8%
III. именица + именица (Г јд./мн.)	<i>акусѿика океана</i>	31	6%
IV. именица + (придев + именица)	<i>географија сѿољне ѿрговине</i>	8	1.6%
V. придев + (придев + именица)	<i>динамична регионална географија</i>	14	2.8%
VI. придев + именица + именица (Г јд./мн.)	<i>географска основа карѿе</i>	7	1.4%
VII. именица + (именица [Г јд.] + именица [Г јд.]	<i>аномалија силе ѿеже</i>	1	0.2%
VIII. именица + (именица [Г јд.] + и + именица [Г јд.]	<i>географија сѿановнишиѿва и насеља</i>	1	0.2%
IX. (прилог + придев) + именица	<i>аеролошки динамична ѿећина</i>	4	0.8%
X. (придев + именица) + (придев + именица [Г јд.]	<i>монсунска клима умерених ширина</i>	1	0.2%
XI. придев + именица + именица + именица (Гјд.)	<i>хијсометѿријски метод ѿриказивања рељефа</i>	1	0.2%
XII. именица + предлог + именица	<i>деформације на карѿи</i>	1	0.2%

ЛИТЕРАТУРА

- Ајдановић 2012: М. Ајдановић, *Речи сѿраног ѿорекла са ѿерминолошким значењем из обласѿи географије од 1868. до данас (Дијахроно-синхрони асѿекѿи)*, [докторска дисертација] Нови Сад: Филозофски факултет.
- Ајдановић 2015: М. Ајдановић, Структура српских географских термина страног порекла, у: Ј. Грковић-Мејдор, В. Ружић (ур.), *Срѿски језик и ѿегове нормe (дијахроно-синхрони асѿекѿи)*. *Лингвистичке свеске* 10, Нови Сад: Филозофски факултет, 249–264.

¹⁹ Укупан збир постотака не поклапа се са сто због заокруживања на мање и веће вредности.

- Ајџановић 2017: М. Ајџановић, *Савремена српска географска терминологија сџраног њорекла*, Е-дисертација 14, Нови Сад: Филозофски факултет (<http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2017/978-86-6065-424-5>).
- Бјелаковић 2012: И. Бјелаковић, *Географска терминологија у књижевном језику код Срба у њериоду од 1783. до 1867*, [докторска дисертација] Нови Сад: Филозофски факултет.
- Гортан-Премк 2004: Д. Гортан-Премк, *Полисемија и организација лексичког сисџема у српскоме језику*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Ћорић 1988: Б. Ћорић, О терминологији у нашој творби речи. *Научни сасџанак слависџа у Вукове дане. Терминологија – џеорија и џракса*, 18/1: 78–82.
- Ћорић 2008: Ћорић, Божо. *Творба именица у српском језику*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Bonnett 2008: A. Bonnet, *What is geography?*, London: Sage.
- Filipović 1986: R. Filipović, *Teorija jezika u kontaktu (Uvod u lingvistiku jezičnih dodira)*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Školska knjiga.
- Karadža-Garić, Mevlida (1979), *Višestrukosti u nastavno-naučnoj terminologiji i njihova upotreba u školama SR BiH*, Sarajevo: Institut za jezik i književnost u Sarajevu – Odjeljenje za jezik.
- Skok 1972: Skok, Petar, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Knj. 2, K–poni*, Zagreb: Jugoslavenska akademija nauka i umjetnosti.
- Šipka 1998: Š. Danko, *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina*, Novi Sad: Matica srpska.

ИЗВОРИ

- Клајн–Шипка 2006: И. Клајн, М. Шипка, *Велики речник сџраних речи и израза*, Нови Сад: Прометеј.
- Мастило 2001: Н. Мастило, *Речник савремене српске географске терминологије*, Београд: Географски факултет.
- Милићевић 1876/2005: М. Ђ. Милићевић, *Кнежевина Србија: географија, орографија, хидрографија, џеографија, археологија, исџорија, еџнографија, сџаџистџика, џросвета, кулџура, уџрава*, Београд, 1876; Београд: Book & Marso.
- Николић 2000: М. Николић, *Обраџни речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска, Београд: Институт за српски језик САНУ, Београд: Палчић.
- Речник српскога језика* (2007), Нови Сад: Матица српска.
- Речник српскохрватскога књижевног језика*. Књига I–III (1967–1969), Нови Сад: Матица српска, Загреб: Матица хрватска, Књига IV–VI (1971–1976), Нови Сад: Матица српска.
- Цвијић 1966: Ј. Цвијић, *Балканско њоуосџрво и јужнословенске земље – основи анџроџеографије*. Књига прва и друга, Београд: Завод за издавање уџбеника СР Србије.
- Цвијић 1991: *Геоморфологија I*, Београд: САНУ – Књижевне новине – Завод за уџбенике и наставна средства.
- Цвијић 2000: *Говори и чланци 2*, Београд: САНУ – Завод за уџбенике и наставна средства.
- Ђурић (ur.) 1969: V. Đurić (ur.), *Enciklopedijski leksikon: Mozaik znanja, Tom 18, Geografija*, INTERPRES: Beograd.
- Šic 1994: J. Šic, *Geografska terminologija srpskohrvatskog jezika*, Novi Sad: Matica srpska, Gornji Milanovac: Dečje novine, Beograd: Vukova zadužbina.

Milan Ajdžanović

GRECISMS IN THE SERBIAN GEOGRAPHICAL TERMINOSYSTEM

Summary

This paper tackles grecisms in the Serbian geographical terminosystem excerpted from different sources, both lexical and non-lexical, published in Serbian from the earliest periods of the constitution of the language as a standard idiom (1868) to date. The analysis shows that among 2,564 terms in question as many as 1,032 (41%) can be regarded as grecisms, i.e. words that either originate from Greek or were formed on the basis of Greek lexical material. Also, the terms in question include almost the same number of simple (523) and complex terms (509), the latter of which can be divided into 12 groups.

Keywords: geography, terms, grecisms, simple terms, complex terms

